

OLGA DĄBROWSKA-CENDROWSKA

<https://orcid.org/0000-0002-7527-3789>

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach (Polska)

Jan Kochanowski University of Kielce (Poland)

Sylwetki polityków na łamach „Zwierciadła” (1990–2019)¹

Streszczenie

„Zwierciadło” to magazyn kobiecy ukazujący się na polskim rynku prasowym nieprzerwanie od 1957 r. Jego pierwszą redaktorką naczelną była Alina Rebane. Po transformacji ustrojowej jego periodyczność uległa zmianie. Tygodnik przekształcono w miesięcznik należący do grupy luksusowych magazynów kobiecych. Celem głównym badań była próba charakterystyki sposobów prezentowania sylwetek polityków na łamach „Zwierciadła” w latach 1990–2019. Aby zrealizować tak określony cel, przedstawiono najważniejsze fakty z historii funkcjonowania magazynu, koncentrując się na latach 1990–2019. Posłużono się metodą analizy zawartości (ilościową, aby pokazać dominujące tendencje) oraz analizą treści (jakościową, aby odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób pisano o politykach).

Słowa kluczowe: prasa kobieca, „Zwierciadło”, magazyny luksusowe, politycy

¹ Publikacja przygotowana/dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Edukacji i Nauki. Jest wynikiem udziału w projekcie „Ośrodek Badań Historii Kobiet – kontynuacja”.

PROFILES OF POLITICIANS IN THE PAGES OF *ZWIERCIADŁO*

Abstract

Zwierciadło is a women's magazine that has been publishing on the Polish press market continuously since 1957. Its first editor-in-chief was Alina Rebane. After the political transformation, its periodicity has changed. The weekly was transformed into a monthly magazine belonging to the group of luxury women's magazines. The main goal of the research was an attempt to characterize the ways of presenting the profiles of politicians in the pages of *Zwierciadło* in the years 1990–2019. To achieve this goal, the most important facts from the magazine's history were presented, focusing on the years 1990–2019. Methods of content analysis (quantitative to show dominant trends and qualitative to answer the question of how politicians were written about) were used.

Keywords: women's press, *Zwierciadło*, luxury magazines, politicians

Wstęp

„Zwierciadło” to magazyn kobiecy, który funkcjonuje na polskim rynku prasowym od 1957 r. Zadebiutował, gdyż brakowało w okresie PRL-u periodyku dla kobiet z wyższym wykształceniem. Wysokonakladowe pisma, tj. „Przyjaciółka” i „Kobieta i Życie”, nie zaspokajały potrzeb czytelniczych inteligenckiego środowiska kobiecego. Zarząd Główny Ligi Kobiet, pierwszy wydawca i pomysłodawca pisma, „chciał mieć sojusznika w rozwiązywaniu trudnych problemów społecznych, a zarazem pismo atrakcyjne”². Nazwę pisma wymyśliła Zofia Bystrzycka, a pierwszą redaktorką naczelną została Alina Rebane³. W swojej długoletniej historii periodyk był wydawany przez różne podmioty, przechodził liczne przeobrażenia formalno-treściowe, zmieniał także częstotliwość ukazywania się. W latach 1957–1990 był tygodnikiem, a od stycznia 1991 r. zaczął funkcjonować jako miesięcznik należący do grupy magazynów luksusowych. W latach 1957–2019 tematyka, szata graficzna i format „Zwierciadła” ulegały modyfikacjom, ale, jak zauważyła Ewa Błoń-

² Józef Konecki, „«Zwierciadłanych» uwag kilka. (Z okazji 15-lecia pisma)”, *Biuletyn Zarządu Głównego RSW „Prasa”*, nr 153, 1972, 65.

³ Zofia Sokół, *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, (Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998).

ska, „cel pozostał ten sam – dostarczać ciekawych treści wykształconym i świadomym kobietom”⁴.

Analiza literatury przedmiotu dotyczącej „Zwierciadła” wykazała, że publikacje odnoszące się do tego periodyku, podobnie jak do większości czasopism kobiecych, są fragmentaryczne i dotyczą wybranych zagadnień z zakresu historii pisma lub problemów społecznych analizowanych na jego łamach. Brakuje monografii, które uwypukliłyby rolę i znaczenie magazynu dla całego sektora prasy kobiecej zarówno w epoce PRL-u, jak i po transformacji ustrojowej, czyli w dwóch odmiennych okresach historycznych.

Dostępne publikacje można podzielić na dwie grupy. Pierwszą stanowią te dotyczące „Zwierciadła” jako przedmiotu badań, w których analizowano jego historię, cechy formalne, zmiany formuły wydawniczej, czytelnicтво, dostosowywanie się do funkcjonowania w warunkach rynkowych oraz pełnione wobec czytelniczek funkcje⁵. Dzięki badaniom Małgorzaty Dajnowicz dobrze opracowane są dzieje periodyku z czasów PRL-u, gdy był on organem prasowym Ligi Kobiet⁶. Zofia Sokół natomiast zajęła się „Zwierciadłem” także w okresie transformacji ustrojowej, gdy czasopismo przechodziło przekształcenia własnościowe i dostosowywało się do nowych warunków rynkowych⁷. Drugą grupę stanowią artykuły, w których prasa kobieca, w tym także „Zwierciadło”, była źródłem m.in. do badań nad: relacjami społecznymi, sytuacją kobiet w Polsce, aktywnością

⁴ Ewa Błońska, „«Zwierciadło» jako przykład ekskluzywnej prasy kobiecej. Analiza zawartości za lata 2017–2019”, *Infotezy*, nr 1, 2022, 51.

⁵ Zbigniew Bajka, *Czytelnicтво Prasy w Polsce Ludowej*, (Warszawa: Wydawnictwo RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1976); Helena Miroszowa, „«Zwierciadło» w moich oczach”, *Prasa Polska*, nr 7, 1967, 19–23; Zofia Sokół, *Prasa kobieca*; Olga Dąbrowska-Cendrowska, „Wysokonakładowe magazyny lifestylowe w Polsce w pierwszej dekadzie XXI w. – kryzys, stagnacja czy rozwój”, *Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy*, nr 16, 2013, 119–136.

⁶ Małgorzata Dajnowicz, „«Zwierciadło» – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961; 1982–1989)”, w: *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, nr 3, 2017, 67–90; eadem, „Kobiety–polityka–wybory w świetle «Zwierciadła: pisma Ligi Kobiet Polskich» (1982–1990)”, w: Grzegorz Radomski, Michał Strzelecki, Katarzyna Sopolnińska (red.), *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, (Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2018), 107–125.

⁷ Zofia Sokół, *Prasa kobieca*; eadem, „Polska prasa dla kobiet w okresie przemian własnościowych (1988–1995)”, w: Katarzyna Pokorna-Ignatowicz, Joanna Bierówka, Stanisław Jędrzejewski (red.), *Media a Polacy: polskie media wobec ważnych wydarzeń politycznych i problemów społecznych*, (Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2012), 37–62.

kobiet w polityce, sprawami kultury (w tym książki), wychowaniem potomstwa⁸.

Informacje dotyczące „Zwierciadła” pojawiają się także w opracowaniach podejmujących próby rozstrzygnięcia problemów związanych z typologią, starając się przyporządkować magazyn do jednego z wielu subsegmentów prasy kobiecej, które funkcjonują na rozbudowanym, nasyconym rynku prasowym po transformacji ustrojowej⁹.

Przedstawiony stan badań dobitnie pokazuje, że zarówno „Zwierciadło”, jak i inne tytuły prasy kobiecej wymagają dogłębnych badań wyrastających z różnych ujęć teoretycznych, które są wobec siebie komplementarne. W rezultacie poszerzają spektrum wiedzy odnoszącej się do problemu badawczego, jakim jest prasa kobieca, a w tym konkretnym przypadku „Zwierciadło”. Uwypuklona luka związana jest z badaniami nad historią „Zwierciadła”, jego wydawcami, redaktorkami naczelnymi, nad jego zawartością, ale także z jego funkcjonowaniem na polskim rynku prasowym po 1989 r., włączając w spektrum analiz również nową rzeczywistość medialną, którą mediom tradycyjnym (prasie, telewizji, radiu) „za-

⁸ Małgorzata Dajnowicz, „Posłanki Ligi Kobiet Polskich i wybory parlamentarne w 1989 roku (reprezentacja w świetle «Zwierciadła»)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019), 205–218; Maria Paluch, „Literatura piękna w masowych magazynach – tematyka, wartości”, *Wrocławski Rocznik Prasoznawczy*, nr 1, 1975/1976, 117–125; eadem, „Bohater literatury gazetowej”, *Nasze Problemy*, nr 9, 1975, 36–38; eadem, „Recenzje książek społeczno-politycznych (na łamach «Zwierciadła»)”, *Nasze Problemy*, nr 2, 1975, 36–39; Anna Maliszewska, „Wzory wychowawcze w prasie kobiecej. (Szkoła i rodzina jako instytucje wychowawcze)”, *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 4, 1975, 47–56; Andrzej Skowroński, *Elementy funkcjonalnej i społecznej funkcji prasy kobiecej*, (Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych, 1983); Władysław Tyrański, „Styl życia propagowany w poradach prasy kobiecej”, *Nasze Problemy*, nr 10, 1980, 13–14; idem, „Poradnictwo magazynów młodzieżowych, kobiecych oraz rodzinnych”, *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 3–4, 1981, 77–82; Ewa Joanna Borodicz, „Praca zawodowa kobiet na łamach «Zwierciadła» (1982–1990)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2016), 308–317; Monika Przybysz-Stawska, *Książka na łamach wybranych czasopism w Polsce u progu XXI wieku*, (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2013), 304–315; 468–478; Anna Szwed-Walczak, „Prasa jako narzędzie społecznej i politycznej aktywizacji kobiet w latach 1989–1992”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2, 2020, 110–148.

⁹ Ryszard Filas, „Polskie czasopisma w XXI wieku – rozwój czy kryzys”, *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 1–2, 2007, 7–41; Małgorzata Lisowska-Magdziarz, *Media powszechnie. Środki komunikowania masowego i szerokie paradygmaty medialne w życiu codziennym Polaków u progu XXI wieku*, (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008); Olga Dąbrowska-Cendrowska, *Zmieniająca się rzeczywistość polskiej prasy kobiecej (1989–2019)*, (Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020).

fundowały” media społecznościowe. Te białe plamy w historii poszczególnych tytułów prasy kobiecej stara się wypełnić ogólnopolski zespół badaczy działający w ramach Ośrodka Badań Historii Kobiet w Białymstoku, którym kieruje Małgorzata Dajnowicz (autorka artykułu jest jego członkiem). W 2020 r. w obszar badań zostały włączone także czasopisma kobiece wydawane na przełomie XX i XXI w. W związku z powyższym artykuł stanowi próbę uzupełnienia luki w badaniach nad „Zwierciadłem”. Rozpoczęto od zaprezentowania magazynu, odwołując się do najważniejszych faktów z jego długoletniej historii. Celem głównym była charakterystyka sposobów prezentowania sylwetek polityków na łamach „Zwierciadła”. Podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze: jak kształtowała się dynamika zmian w sposobie prezentacji sylwetek polityków w latach 1990–2019, jakie postaci dominowały, jak wyglądał stosunek ilościowy między reprezentantami polskiej i zagranicznej sceny politycznej, z uwzględnieniem poszczególnych narodowości, oraz jak kształtowała się ilościowa reprezentacja ze względu na płeć. Należy w tym miejscu podkreślić, że współczesna prasa kobieca, w tym także magazyny luksusowe, nie realizuje funkcji informacyjnej związanej z dostarczaniem bieżących treści, również tych ze świata polityki. To domena prasy codziennej i tygodników opiniotwórczych. Spojrzenie jednak na „Zwierciadło” przez pryzmat personalizacji treści sprawia, że dostrzec można elementy polityki przez pryzmat sylwetek polityczek i polityków.

Zakres chronologiczny rozważań wyznaczają dwie daty. Pierwsza, rok 1990, czyli zmiana częstotliwości ukazywania się pisma, która miała miejsce jesienią tego roku. W rezultacie w styczniu 1991 r. tygodnik stał się miesięcznikiem. Druga, 2019 r., to rok przed wybuchem w Europie pandemii COVID-19, która wpłynęła na globalny rynek mediów, w tym także na rynek i zawartość prasy kobiecej, przyczyniając się do zamknięcia niektórych tytułów, np. „Urody Życia”. W związku z tym badania zakończono na 2019 r. Trzydziestoletnia perspektywa pozwoliła uchwycić dynamikę zmian w prezentacji sylwetek polityków zarówno pod względem płci, narodowości, ról społecznych, jak i sposobów ich prezentacji.

„Zwierciadło” – magazyn luksusowy z „przeszłością”

„Zwierciadło”, jak już wspomniano, funkcjonuje na polskim rynku prasowym od 1957 r. Utworzenia go miały domagać się inteligentne środowiska kobiece, którym brakowało odpowiedniego czasopisma. „Zwierciadło” miało zaspokajać potrzeby czytelnicze kobiet o „wyższych niż przeciętne ambicjach intelektualnych, szerokich zainteresowaniach, poszukujących możliwości konfrontacji własnych przemyśleń, opinii i poglądów z tym – co może – powinno zaoferować mu «Zwierciadło» poprzez formy dziennikarskie, penetrując zjawiska społeczne, obyczajowe, kulturalne w różnych regionach kraju, w różnych środowiskach i różnych sytuacjach”¹⁰. Małgorzata Dajnowicz, badając „Zwierciadło” jako platformę polityczną Ligi Kobiet, zaznaczyła, że pismo „miało być kierowane do kobiet bardziej wyrobionych i inteligentnych, słowem do czytelnika o szerokich zainteresowaniach i aktywnym stosunku do zagadnień społecznych, kulturalnych i politycznych. Periodyk czytany miał być przez lekarki, nauczycielki, aktorki, studentki”¹¹.

65-letnia historia „Zwierciadła” (1957–2022) jest niejednolita. Badaczka prasy kobiecej, Z. Sokół wyróżniła cztery okresy w jego funkcjonowaniu na rynku wydawniczo-prasowym. Pierwszy, gdy tygodnik był organem Ligi Kobiet (1957–1960); drugi (1961–1981) – gdy wydawało je RSW „Prasa”, tworząc magazyn ilustrowany dla wszystkich kobiet; trzeci (1982–1990), gdy ponownie stało się organem prasowym Ligi Kobiet Polskich; czwarty (1991–1995) – okres transformacji prasy w Polsce¹². Od 1996 r. można mówić o kolejnym, piątym okresie w historii pisma. To czas funkcjonowania „Zwierciadła” jako miesięcznika w rzeczywistości medialnej rządzonej przez wolny rynek, w której czasopismo stało się towarem na sprzedaż. A to oznacza, że „Zwierciadło” musiało konkurować z innymi magazynami należącymi do tego samego subsegmentu prasy kobiecej, czyli magazynów luksusowych zarówno na rynku reklamy, jak i na rynku czytelniczym.

Transformacja ustrojowa wywarła znaczący wpływ na rynek prasy, w tym także na prasę kobiecą. „Zwierciadło”, decyzją Ko-

¹⁰ Józef Konecki, „Zwierciadłanych» uwag kilka”, 64.

¹¹ Małgorzata Dajnowicz, „«Zwierciadło» – platforma polityczna”, 73.

¹² Zofia Sokół, *Prasa kobieca*, 145–146.

misji Likwidacyjnej RSW, zostało wystawione na sprzedaż za niemal 0,7 mln zł. Kupiło je PZH Uniwersal firmowane przez spółkę Uniprojekt¹³. Jesienią 1990 r. nowy właściciel zaczął wprowadzać zmiany. Pierwszy numer „Zwierciadła” jako miesięcznika ukazał się w styczniu 1991 r. Zmieniono także format: z 37 cm x 28 cm na 29 cm x 20 cm, a objętość liczyła ok. 80 stron. Magazyn zyskał lakierowaną okładkę i kolorowe fotografie¹⁴. Zmodyfikowano jego tematykę. Sprawy społeczne zastąpiły teksty dotyczące psychologii i medycyny¹⁵. Anna Szwed-Walczak zauważyła, że „przemiany transformacyjne (po 1989 roku) stanowiły okazję do promocji udziału kobiet w polityce, gospodarce, kulturze”¹⁶. W 1998 r. „Zwierciadło” po raz kolejny zmieniło wydawcę. Tym razem znalazło się w rękach firmy Imper Poland.

Z badań historii pisma na polskim rynku prasowym w latach 1990–2019 wyłania się obraz periodyku, którego redakcje szukały dla niego odpowiedniej formuły wydawniczej oraz grupy docelowej, aby zaznaczyć jego wyjątkowość w rozwijającej się grupie magazynów luksusowych. Częste zmiany właściciela mające miejsce w ostatniej dekadzie XX w. wiązały się z wprowadzaniem nowej polityki wydawniczej, wymianą części redakcji, a to owocowało przeobrażeniami wewnątrz magazynu. Sytuacja uległa zmianie po przejściu „Zwierciadła” przez Wydawnictwo „Zwierciadło” Sp. z o.o., czyli po dostaniu się czasopisma w ręce osoby prywatnej. Tym sposobem w 2001 r. rozpoczął się stabilniejszy okres w historii magazynu po transformacji ustrojowej, o czym świadczą wyniki ze sprzedaży egzemplarzowej, które systematycznie rosły do 2012 r. Nieco słabiej pismo radziło sobie w latach 2013–2016, po czym w 2018 jako jedyne odnotowało wzrost sprzedaży. Z danych sprzedażowych opublikowanych przez PBC (audyt ZKDP) wynika, że „Zwierciadło” wynikiem 113 099 egz. uzyskało pierwsze miejsce w sprzedaży pism luksusowych we wrześniu 2021 r., pokonując tym samym „Twój Styl” należący do Wydawnictwa Bauer Media (wynik 107 437 egz.) oraz „Wysokie Obcasy Ekstra” Wydawnictwa Agora

¹³ Tomasz Mielczarek, *Monopol, pluralizm, koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–2006*, (Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2007), 174.

¹⁴ Zofia Sokół, *Prasa kobieca*, 146.

¹⁵ Ewa Błońska, „Zwierciadło» jako przykład”, 55.

¹⁶ Anna Szwed-Walczak, „Prasa jako narzędzie”, 110.

(wynik 56 455 egz.)¹⁷. To ważne osiągnięcie, biorąc pod uwagę fakt, że „Twój Styl” piastował pozycję lidera w tym segmencie od momentu pojawienia się na rynku wydawniczo-prasowym w 1990 r. Należy zaznaczyć, że mimo inwestycji kapitału zagranicznego w polski rynek prasy drukowanej i kupowania rodzimych tytułów „Zwierciadło” wydawały firmy z kapitałem polskim.

Poważne zmiany wprowadziła w „Zwierciadło” jedna z redaktorek naczelnych, Monika Richardson, która zaczęła pełnić tę funkcję na początku 2006 r., zastępując na stanowisku Lucynę Olszewską. Krzysztof Gorzkowski, ówczesny prezes zarządu Wydawnictwa „Zwierciadło”, stwierdził: „chcemy, aby *Zwierciadło* było ulubionym pismem mądrych, inteligentnych kobiet, które chcą czytać, a nie tylko przeglądać”¹⁸. Monika Richardson, zachowując stałe, lubiane przez czytelniczki rubryki autorstwa Paola Coelho, Tomasza Jastruna i Andrzeja Poniedziałskiego, rozbudowała tematykę dotyczącą szeroko rozumianej psychologii. Na łamach tego działu podejmowano tematy kobiecego gniewu, głęboko skrywanych, „złych” emocji i ich wpływu na życie człowieka, wielokrotnie starano się tłumaczyć zawile relacje międzyludzkie, podejmować kwestie psychologii pracy, wychowania dzieci i stosunków partnerskich w związku¹⁹. Redakcja wprowadziła nowe lub reaktywowała istniejące wcześniej działy. Przedstawicielem pierwszej grupy była rubryka na „Na własne konto”, na łamach której omawiano konkretne i sprawdzone sposoby walki o prawa konsumenckie. Wznoszone „Spotkania” zawierały wywiady redaktorki naczelnej z osobami związanymi z kulturą, polityką, nauką oraz biznesem. Redakcja ponadto permanentnie unowocześniała szatę graficzną, dbając o to, aby okładka nadal była wyróżnikiem „Zwierciadła”. Drukowano m.in. odważne czarno-białe fotografie²⁰.

Kolejne zmiany w piśmie zapowiedziano na łamach prasy fachowej w maju 2007 r.²¹ Jesienią wcielono je w życie. Rozbudowano dział dotyczący mody i urody. Poszerzono reaktywowaną rok wcześniej rubrykę „Spotkania”. Na łamach każdego numeru publikowa-

¹⁷ „Miesięcznik *Zwierciadło* nowym liderem w sprzedaży luksusowych magazynów dla kobiet”, <https://zwierciadlo.pl/zwierciadlo-poleca/524460,1,miesiecznik-zwierciadlo-nowym-liderem-w-sprzedazy-luksusowych-magazynow-dla-kobiet.read> [dostęp: 12.10.2022].

¹⁸ *Press*, nr 6, 2006, 12.

¹⁹ Olga Dąbrowska-Cendrowska, *Zmieniająca się rzeczywistość*, 99–100.

²⁰ Czarno-białe fotografie pojawiły się między innymi w nr. 2 z 2006 r.

²¹ *Press*, nr 5, 2007, 7.

no od 4 do 7 artykułów dotyczących życia ciekawych postaci. W rezultacie branżowy dwutygodnik „Media i Marketing Polska” ogłosił w 2010 r. „Zwierciadło” magazynem roku. „GrantFront” natomiast wielokrotnie nagradzał czasopismo za okładkę.

W 2017 r. miesięcznik obchodził 60-lecie istnienia na polskim rynku wydawniczym. Z tej okazji redakcja pod kierunkiem Anny Bimer odświeżyła makietę pisma, unowocześniła szatę graficzną, artykuły wzbogaciła ilustracjami oraz różnego typu zabiegami graficznymi. Publikowano więcej reportaży dotyczących życia znanych postaci. Na jubileuszowej okładce umieszczono piosenkarkę Adele w obiektywie Annie Leibovitz.

Analizując przyczyny sukcesu „Zwierciadła” na polskim rynku prasowym szczególnie w pierwszej dekadzie XXI w., można stwierdzić, że przyczyniła się do tego jasno określona linia redakcyjna, którą charakteryzowało wspieranie czytelniczek w ich rozwoju, zachęcanie do odnalezienia własnego miejsca. „Zwierciadło” pretendowało do roli drogowskazu w poszukiwaniu odpowiedzi na ważne pytania. Zdaniem czytelniczek wartością pisma byli piszący do magazynu m.in.: Wojciech Eichelberger, Artur Andrus, Szymon Majewski, Tomasz Jastrun i Katarzyna Miller. Redakcja podkreślała, że znaki rozpoznawcze „Zwierciadła” to jego wiarygodność i szacunek dla czytelnika.

W latach 1990–2019 „Zwierciadło” konkurowało o czytelniczki z innymi magazynami należącymi do subsegmentu magazynów luksusowych dla kobiet, tzw. górnej półki, tj.: „In Style” (2008–2018), „Glamour” (od 2003), „Elle” (od 1994), „Twój Styl” (od 1990), „Pani” (od 1991), „Well” (2018), „Cosmopolitan” (1997–2019), „Joy” (2006–2019), „Wysokie Obcasy Extra” (od 2010) i „Uroda Życia” (2014–2021).

Politycy na łamach „Zwierciadła” – metodologia badań

Chcąc uchwycić dynamikę zmian w sposobie prezentacji sylwetek polityków, analizie poddano następujące cechy: częstotliwość publikowania artykułów o politykach w latach 1990–2019, płeć polityków oraz ich narodowość. Dzięki takiemu podejściu do przedmiotu badań możliwe stało się zarówno wskazanie dominujących postaci polskiej i zagranicznej sceny politycznej, jak i określenie ilościowej reprezentacji ze względu na płeć. Zdecydowano się na celowy dobór próby, którą stanowiły wszystkie numery „Zwierciadła”. Łącznie kor-

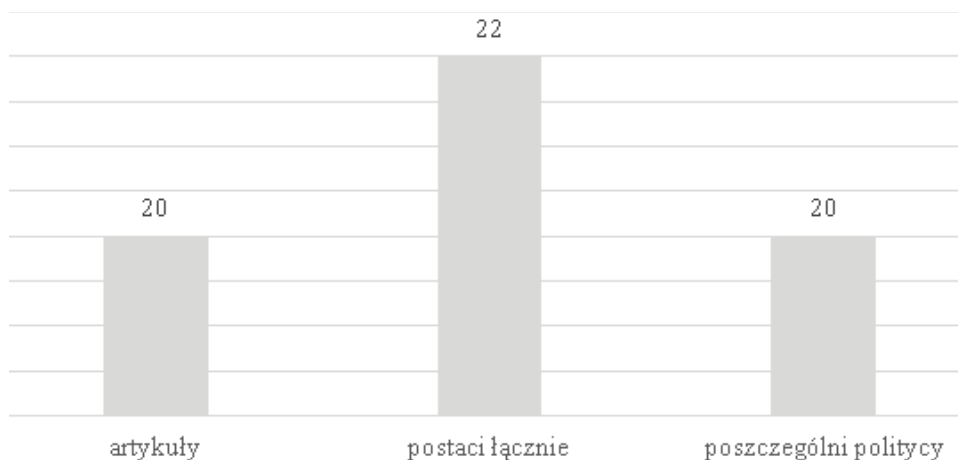
pus badawczy tworzyło 348 numerów czasopisma. Jednostką pomiaru była sylwetka. W badanym magazynie najczęściej publikowano artykuły poświęcone jednemu politykowi. Jedynie raz ukazał się artykuł prezentujący więcej postaci. Był to swoistego rodzaju przegląd. Dlatego prezentując wyniki badań, odniesiono się zarówno do liczby zaprezentowanych sylwetek, jak i liczby artykułów.

Przyjęto założenie, że polityk to osoba, dla której zarządzanie władzą państwową jest pracą, zawodem, profesją wykonywaną za wynagrodzenie. Długość sprawowania władzy, przynależności do partii politycznej, pełnienia politycznej funkcji nie miała znaczenia. Istotne było, aby działalność polityczna była realizowana w latach 1990–2019, czyli w ramach czasowych analizy. W związku z tak określonym zakresem badań uwzględniano jedynie te postaci, które parały się polityką w tym trzydziestoleciu. Do próby badawczej, świadomie, nie włączono polityków działających w dwudziestoleciu międzywojennym oraz PRL-u, gdyż potraktowano ich, zgodnie z sugestiami członków Komisji Prasoznawczej, jako postaci historyczne. Do tej grupy natomiast celowo włączono pierwsze damy oraz postaci z rodów królewskich, które autorzy artykułów przedstawiali w kontekście sprawowanej funkcji, podkreślając ich wykorzystanie w polityce zagranicznej, zwłaszcza w dyplomacji.

Sylwetki polityków – wyniki badań

W latach 1990–2019 redakcja opublikowała jedynie 20 artykułów prezentujących sylwetki 20 różnych polityków. W tym samym okresie w „Twoim Stylu” ukazało się 58 artykułów opisujących 44 różnych polityków i polityczki. O niektórych z nich redakcje tego miesięcznika pisały dwu- lub trzykrotnie, tj. o: Hillary Clinton, Hannie Gronkiewicz-Waltz, Billu Clintonie, Róży Thun czy Robercie Biedroniu²². Łącznie liczba sylwetek wyniosła 65. W „Zwierciadle” jedynie o dwóch kobietach, Danucie Hübner i Róży Thun, pisano dwukrotnie. Obydwie polityczki przedstawiano w perspektywie przygotowywania lub wejścia Polski do Unii Europejskiej oraz w kontekście sprawowanych funkcji w Parlamencie Europejskim. W sumie w latach 1990–2019 na łamach „Zwierciadła” 22 razy pisano o politykach (wykres 1).

²² Olga Dąbrowska-Cendrowska, *Zmieniająca się rzeczywistość*.

Wykres 1. Politycy na łamach „Zwierciadła” w latach 1990–2019.

Źródło: badania własne.

Redakcja „Zwierciadła” prezentowała sylwetki polityków w następujących rubrykach: „Spotkania” (12 artykułów), „Przeglądy” (2), „Nasza okładka” (2), „One takie są” (1), „Olśnienia” (1), „Życie wewnętrzne” (1), „Siła śmiechu” (1). Najczęściej, aby przybliżyć jedną, konkretną postać, jej życie prywatne, zawodowe o charakterze publicznym, wykorzystywano wywiad (11 razy) lub artykuł problemowy (7 razy). Długie, kilkustronicowe teksty uzupełniały duże fotografie bohaterów, często ze zbliżeniem na zamyśloną, podpartą dłońmi, zatroskaną twarz. Niektórych polityków, np. Danutę Hübner, Grzegorza Kołodkę, Leszka Balcerowicza, pokazywano podczas pracy, siedzących przy biurkach w swoich gabinetach. W tle widać komputery, książki, lampki. Donaldowi Tuskwowi, Radosławowi Sikorskiemu, Jerzemu Buzkowi, Róży Thun i Michelle Obamie towarzyszyła rodzina, czyli małżonkowie z dziećmi. Zdjęcia prezentowały sceny z życia prywatnego, np. młodego Tuska prowadzącego dziecinniego wózek, Sikorskiego siedzącego na kanapie wraz z dwoma synami, a Buzka obejmującego za ramię córkę. Annie Komorowskiej i Grzegorzowi Kołodce towarzyszyły psy. Wyjątek stanowiły wywiady z Lechem Wałęsą i Mellanne Verveer, gdyż uzupełniały je pojedyncze zdjęcia przedstawiające popiersia bohaterów. Redakcja przeprowadziła wywiady z Grzegorzem Kołodką²³, Marią Szyszkow-

²³ „Sto pytań do dwojga rozmawia Wiesława Lipińska”, *Zwierciadło*, nr 8, 1996, 13–16.

ską²⁴, Wiktorem Osiatyńskim²⁵, Mellanne Vermeer²⁶, Leszkiem Balcerowiczem²⁷, Jerzym Buzkiem²⁸, Januszem Palikotem²⁹, Radosławem Sikorskim³⁰, Lechem Wałęsą³¹, Anną Komorowską³² oraz Ewą Łętowską³³. Na łamach artykułów problemowych zaprezentowano zaangażowanie Róży Thun³⁴ i Danuty Hübner³⁵ w sprawy Unii Europejskiej, Donalda Tuska w roli ojca biorącego udział w wychowaniu dzieci³⁶, Władysława Frasyniuka³⁷ jako działacza Solidarności, Kate *de domo* Middleton³⁸ i jej rolę w dyplomacji Wielkiej Brytanii oraz Michelle Obamę³⁹ jako pierwszą damę Stanów Zjednoczonych. Źródłem informacji dla autorów były książki, prasa codzienna, magazyny społeczno-polityczne oraz portale internetowe. Poza dwoma najczęściej wykorzystywanymi gatunkami prasowymi, wywiadem i artykułem problemowym, na łamach artykułu przeglądowego, wspomniano o trzech polityczkach. Wśród dziesięciu kobiet reprezentujących różne rodzaje działalności publicznej znalazły się krótkie informacje o Danucie Hübner, Izabeli Jarudze-Nowackiej oraz Nancy Pelosi. Wspomniano o nich jako o reprezentantkach kobiet, które „wierzą w siebie. Są uparte i pracowite. Odnoszą sukcesy, bo wszystko co robią, robią z pasją”⁴⁰. Władysław Bartoszewski natomiast został przedstawiony jako człowiek „dialogu, który łączy,

²⁴ „Pytania do dwojga z Marią Szyszkowską i Janem Stępnem rozmawia Renata Arendt-Dziurdzikowska”, *Zwierciadło*, nr 3, 2000, 8–15.

²⁵ „Był sobie mężczyzna. Lekcja feminizmu. Rozmawia Maja Ruszpel”, *Zwierciadło*, nr 9, 2008, 52–55.

²⁶ „Sprawa kobieca. Naszym córkom jest łatwiej. Rozmawia Zuzanna O'Brien”, *Zwierciadło*, nr 8, 2008, 64–65.

²⁷ „Lubię być Polakiem. Człowiek jest dla siebie zagadką. Rozmawia Monika Richardson”, *Zwierciadło*, nr 12, 2008, 46–51.

²⁸ „Był sobie mężczyzna. Historie rodzinne. Rozmawia Zofia Fabjanowska-Micyk”, *Zwierciadło*, nr 7, 2010, 74–78.

²⁹ „Jak wyjść z tej miny i dobrać sobie nową. Rozmawia Tomasz Jastrun”, *Zwierciadło*, nr 7, 2010, 34–38.

³⁰ „Skoki bez spadochronu. Rozmawia Jacek Poremba”, *Zwierciadło*, nr 10, 2010, 62–70.

³¹ „Spełniłem się do połowy. Rozmawia Remigiusz Grzela”, *Zwierciadło*, nr 1, 2003, 50–55.

³² „Mąż też człowiek. Rozmawia Katarzyna Montgomery”, *Zwierciadło*, nr 1, 2014, 50–57.

³³ „Interpretacje. Rozmawia Remigiusz Grzela”, *Zwierciadło*, nr 5, 2017, 76–80.

³⁴ Monika Jędrzejewska, „Europa jest tutaj”, *Zwierciadło*, nr 6, 2003, 12–17.

³⁵ Jolanta Koral, „Była sobie Kobieta. Prymuska”, *Zwierciadło*, nr 6, 2009, 80–84.

³⁶ Alina Gutek, „Nic nie robić na siłę”, *Zwierciadło*, nr 1, 2009, 110–114.

³⁷ Zofia Fabjanowska-Micyk, „Frasyniuk, cośmy najlepszego zrobili?”, *Zwierciadło*, nr 11, 2011, 66–72.

³⁸ Zuzanna O'Brien, „Zawód księżna”, *Zwierciadło*, nr 5, 2017, 24–31.

³⁹ Piotr Milewski, „Na pierwszym planie”, *Zwierciadło*, nr 11, 2018, 26–34.

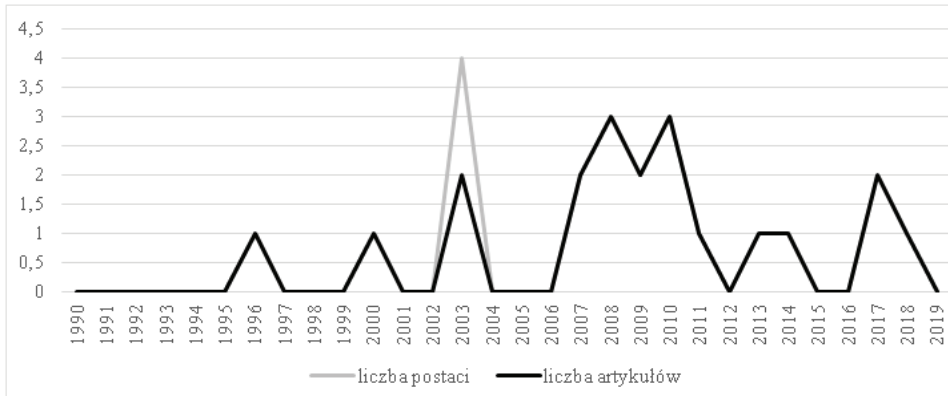
⁴⁰ Anna Szokal, „Najlepsze”, *Zwierciadło*, nr 3, 2003, 10–11.

a nie dzieli” wraz z innymi siedmioma laureatami nagrody „Kryształowych Zwierciadeł” przyznawanej przez miesięcznik⁴¹.

W latach 1990–2019 z różnym natężeniem i różną częstotliwością pisano o politykach. Analiza zebranego materiału pod kątem frekwencyjności upoważnia do stwierdzenia, że politycy i polityczki gościli na łamach „Zwierciadła” okazjonalnie. Natężenie widać w 2003 r., czyli tuż przed wejściem Polski w struktury Unii Europejskiej. W tym roku zaprezentowano najwięcej sylwetek (4), ale na łamach dwóch artykułów. W marcowym numerze „Zwierciadła” z 2003 r. ukazał się artykuł przedstawiający osiem kobiet, które odniosły sukces w swoich zawodach. Wśród nich znalazły się trzy polityczki: Danuta Hübner, Izabela Jaruga-Nowacka oraz Nancy Pelosi. Drugi, sześciostronicowy tekst z czerwca tego roku dotyczył Róży Thun. Najwięcej artykułów (po trzy) ukazało się w 2008 i 2010 r. W latach 2007–2011 rządy w Polsce sprawowała Platforma Obywatelska wraz z Polskim Stronnictwem Ludowym. W 2008 r. przybliżono sylwetki Mellanne Verveer, Wiktora Osiatyńskiego i Leszka Balcerowicza, w 2009 r. postać Donalda Tuska i Danuty Hübner, natomiast w 2010 r. – Jerzego Buzka, Radosława Sikorskiego i Janusza Palikota. Zdarzały się lata, w których nie opublikowano żadnego artykułu, którego bohaterami byłyby postaci aktywnie działające w świecie polityki (1990–1995; 1997–1999; 2004–2006). Na wykresie 2 przedstawiono liczbę publikowanych artykułów oraz liczbę sylwetek polityków.

Kolejną kategorią, którą poddano badaniom, była płeć polityków. Analiza zebranego materiału wykazała, że redakcja „Zwierciadła” zadbała o parytety dotyczące płci i przedstawiła 10 polityczek (Marię Szyszkowską, Różę Thun, Danutę Hübner, Izabelę Jarugę-Nowacką, Nancy Pelosi, Melanne Verveer, Annę Komorowską, Kate *de domo* Middleton, Ewę Łętowską i Michelle Obamę) oraz 10 polityków (Grzegorza Kołodkę, Władysława Bartoszewskiego, Wiktora Osiatyńskiego, Leszka Balcerowicza, Donalda Tuska, Janusza Palikota, Jerzego Buzka, Radosława Sikorskiego, Władysława Frasyniuka i Lecha Wałęsę). Na tym etapie badań trudno stwierdzić, czy było to działanie zamierzone, to znaczy wpisane w politykę redakcyjną periodyku, czy jedynie sytuacja przypadkowa, spowodowana dostępnością znanych postaci, które zechciały

⁴¹ Alina Gutek, „Jak prowadzić dialog i być sobą”, *Zwierciadło*, nr 7, 2007, 40–43.

Wykres 2. Liczba prezentowanych polityków oraz liczba publikowanych artykułów w latach 1990–2019. Źródło: badania własne.

udzielić wywiadu dziennikarzowi „Zwierciadła”. Dla porównania w „Twoim Stylu”, „Elle”, w „Wysokich Obcasach Extra” i w „Pani” dominowały sylwetki kobiet. W ukazującej się najkrócej na polskim rynku wydawniczym „Urodzie Życia” przeważali mężczyźni⁴².

Z analizy korpusu badawczego ze względu na narodowość wynika, że z 20 osób 16 to politycy narodowości polskiej. Pozostali to obcokrajowcy (4). W tej grupie znalazły się jedynie kobiety. Redakcja „Zwierciadła” przedstawiła Nancy Pelosi, która jako pierwsza w historii Stanów Zjednoczonych stanęła na czele Partii Demokratycznej. Dzięki temu otrzymała status najpotężniejszej kobiety na amerykańskiej scenie politycznej⁴³. Kolejną kobietą była Melanne Verveer, ambasadorka do spraw kobiet w rządzie USA, z którą Zuzanna O’Brien przeprowadziła wywiad dotyczący nowego stanowiska w rządzie Baracka Obamy. Verveer stwierdziła: „moje stanowisko ma gwarantować, że w prowadzeniu polityki zagranicznej Stanów Zjednoczonych uwzględniana będzie sytuacja kobiet. Wiemy, że żaden kraj nie może liczyć na prosperity, jeśli połowa jego populacji jest spychana na margines”⁴⁴. W dalszej części wywiadu zostały zdiagnozowane największe problemy Stanów Zjednoczonych widziane oczami tej polityczki, tj.: znalezienie równowagi między pracą zawodową kobiet a życiem rodzinnym, co ma wpływ

⁴² Olga Dąbrowska-Cendrowska, *Zmieniająca się rzeczywistość*.

⁴³ Anna Szokal, „Najlepsze”, 11.

⁴⁴ „Sprawa kobieca”, 64.

na ich rodziny, szczególnie na sytuację dzieci, oraz równouprawnienie zarobkowe w pracy. Michelle Obamę natomiast przedstawiono w roli pierwszej damy zaangażowanej w forsowanie ustawy o powszechnej opiece medycznej. Należy podkreślić, że na łamach tego artykułu autor wspomina o stosunku partii politycznych działających w Stanach Zjednoczonych (Partia Demokratyczna i Partia Republikańska) do pierwszej damy: „lewica podkreślała, że dzięki swoim doświadczeniom zna problemy najbiedniejszych Amerykanów, zwłaszcza mniejszości etnicznych. Według prawicy przez większą część życia brała pieniądze od podatników, zarządzając biurokratycznymi molochami, które dużo kosztują, a niewiele robią”⁴⁵. Kate *de domo* Middleton redakcja zainteresowała się z okazji jej wizyty w Polsce. Księżnę Cambridge przedstawiono jako część planu „miękkiej dyplomacji”, który był następstwem uruchomienia przez Wielką Brytanię procesu wyjścia z Unii Europejskiej. Autor artykułu przytoczył opinię z dziennika „The Guardian”: „rząd nie po raz pierwszy podpira się rodziną królewską, gdy przychodzi do złagodzenia odbioru niepopularnych decyzji”⁴⁶.

Polskich polityków prezentowano zazwyczaj z perspektywy ich życia prywatnego. Pojawiały się jednak także informacje dotyczące polityki, działalności politycznej oraz innych polityków. G. Kołodko zaznaczył, że „w polityce nie ma sentymentów. Często wygrywają ludzie pozbawieni skrupułów. Dzięki mediom nawet najwięksi, cyniczni gracze mogą zrobić z siebie dobrych wujków. Natomiast manipulując wizerunkiem tych uczciwie pracujących, często robi się z nich Belfegorów, Frankensteinów i innych wampirów”⁴⁷. Leszek Balcerowicz, Lech Wałęsa, Radosław Sikorski oraz Władysław Frasyniuk odwoływali się do swojej politycznej przeszłości, wspominając transformację ustrojową w Polsce i związane z nią nadzieje na „zwycięstwo Solidarności w wyborach ... pomyślałem jednak wtedy, co ja tu robię w środku Afryki, kiedy w Polsce Solidarność wygrywa wybory”⁴⁸ oraz funkcjonowanie NSZZ „Solidarność”: „fenomen lat 1980–81 polegał na tym, że żyliśmy w totalitarnym kraju, ale mieliśmy bardzo mocne zęby społeczeństwa obywatel-

⁴⁵ Piotr Milewski, „Na pierwszym planie”, 32.

⁴⁶ Zuzanna O’Brien, „Zawód księżna”, 26.

⁴⁷ „Sto pytań do dwojga rozmawia Wiesława Lipińska”, *Zwierciadło*, nr 8, 1996, 15.

⁴⁸ „Skoki bez spadochronu”, 67.

skiego, dużo mocniejsze niż dzisiaj”⁴⁹. Janusz Palikot, po krytycznej ocenie działalności politycznej braci Kaczyńskich, niebezpiecznej dla funkcjonowania Polski, poruszającej najgorsze instynkty: zażłość, niechęć, zazdrość, spiskowe teorie dziejów, nieakceptowanie innego i ksenofobię, wspominał o dwóch politykach należących do Polskiego Stronnictwa Ludowego, mianowicie o Stanisławie Żelichowskim i Waldemarze Pawlaku, których ceni za poczucie humoru⁵⁰. Wiktor Osiatyński, poza odpowiedziami na pytania dotyczące choroby alkoholowej, przypomniał, z jakich powodów był współzałożycielem Partii Kobiet. Stwierdził, że miał dług wdzięczności wobec kobiet: „chyba wiele z nich w swoim życiu skrzywdziłem albo przynajmniej tak mi się wydaje. A poza tym mam coraz bardziej narastające poczucie koszmarniej nierówności między kobietami i mężczyznami. I świadomość, że bez działalności mężczyzn ruch kobiet będzie słaby”⁵¹.

Róża Thun i Danuta Hübner, jak już wspomniano, odnosiły się do swojej pracy na rzecz Unii Europejskiej. Thun zaznaczyła: „Europa musi być zjednoczona, bo kulturowo i cywilizacyjnie jest kontynentem. Wszystkie europejskie narody wywodzą się z tradycji chrześcijańskiej, a Polska nie jest żadnym wyjątkiem. Nie jesteśmy w Unii Europejskiej tylko dlatego, że byliśmy zdominowani przez Związek Radziecki. Myślę, że gdyby nie wojenne pozostałości i żelazna kurtyna, Polska brałaby udział w tworzeniu Unii. Zawsze byliśmy krajem tolerancyjnym i otwartym. Tu krzyżują się drogi całej Europy”⁵². Ponadto w licznych wywiadach przekonywała, że Polsce w Europie będzie lepiej. Także na łamach „Zwierciadła” podkreślała, że jej zdaniem to jedyna słuszna droga dla przyszłości Polski, a „każdy, kto nie zajmuje się życiem publicznym, nie bierze udziału w referendum i wyborach, oddaje pole różnym demagogom, którzy niszczą kraj”⁵³. Hübner starała się przybliżyć, co należy do obowiązków ministra polityki regionalnej w Unii Europejskiej: „polityka regionalna to dziś największa część budżetu Unii, a więc ogromna odpowiedzialność”⁵⁴. Następnie dodała: „mam fascynującą tekę: polityka regionalna to kontakt z prawdziwą Europą, lokalną, regio-

⁴⁹ Zofia Fabjanowska-Micyk, „Frasyniuk”, 68.

⁵⁰ „Jak wyjść z tej miny”, 37–38.

⁵¹ „Był sobie mężczyzna. Lekcja”, 55.

⁵² Monika Jędrzejewska, „Europa jest tutaj”, 13.

⁵³ Ibidem, 14.

⁵⁴ Jolanta Koral, „Była sobie Kobieta”, 81.

nalną, wielonarodową i wielokulturową, Europą spotkań zwykłych ludzi, a nie prezydentów, premierów i ministrów. To jest polityka, którą się tworzy we wsi, w miasteczkach, w szkołach na uniwersytetach. Dotykam tego niemal codziennie, bo bardzo dużo jeżdżę, przyjechałam sobie taki plan, żeby odwiedzić wszystkie 271 regionów Europy (w tym zamorskie), i w większości już byłam”⁵⁵. O swojej pracy na stanowisku przewodniczącego Parlamentu Europejskiego i wynikających z niej licznych obowiązków mówił także Jerzy Buzek: „kiedy byłem premierem, ciążyła na mnie wielka odpowiedzialność. Miałem tego wielką świadomość. Dzisiaj jako przewodniczący PE mam jeszcze mniej czasu. W Unii jest 27 państw członkowskich. Każde ma swojego premiera, szefa parlamentu, prezydenta. Regularnie się z nimi widuję w Brukseli albo u nich”⁵⁶. Po czterech latach obecności Polski w Unii Europejskiej Leszek Balcerowicz, diagnozując sytuację swojego kraju, stwierdził: „żyjemy w najlepszym okresie dla Polski od 300 lat. Uważam, że szybko się uczymy. Nasze dzieci mają dzisiaj dużo większe szanse życiowe niż 20 lat temu, bo Polska jest lepsza. Gdyby nie ostatnie 20 lat, nie byłibyśmy w strukturach europejskich, nie byłoby demokracji, kapitalizmu, niezależnego sądownictwa, wolnych mediów itp.”⁵⁷

Zakończenie

„Zwierciadło” to czasopismo o długoletniej historii. W latach 1990–2019 należało do segmentu luksusowych magazynów dla kobiet. Rywalizowało o czytelniczki z „Twoim Stylem”, „Panią”, „Elle” i „Urodą Życia”. W latach 1990–2001 często zmieniała właścicielka i szukała nowej formuły wydawniczej. Pozycję miesięcznika na rynku wydawniczym udało się ustabilizować na początku XXI w., kiedy „Zwierciadło” przejęła firma Wydawnictwo „Zwierciadło” Sp. z o.o. Sprawdzona formuła wydawnicza, zaangażowanie periodyku w ważne dla kobiet sprawy, dbanie zarówno o zawartość treściową, jak i szatę graficzną przyczyniły się do popularności czasopisma wśród czytelniczek.

Na łamach „Zwierciadła”, jak wynika z przeprowadzonych badań, z różnym natężeniem prezentowano sylwetki polityczek i polity-

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ „Był sobie mężczyzna. Historie”, 75.

⁵⁷ „Lubię być Polakiem”, 51.

ków. Najwięcej artykułów (9) opisujących życie zawodowe i prywatne dziewięciu postaci redakcja publikowała w latach 2006–2012, gdy funkcję redaktorek naczelnych pełniły: Monika Richardson (2006–2008), Manana Chyb (2008–2011) i Katarzyna Montgomery (2011–2017). Redakcja „Zwierciadła” przyjęła formułę „jedna postać – jeden artykuł”. W związku z tym, bazując na wywiadzie w rubryce „Spotkania”, przybliżono łącznie 12 postaci związanych głównie z polską sceną polityczną. Jak wynika z przeprowadzonych badań, „Zwierciadło” zaprezentowało po dziesięć sylwetek kobiet i mężczyzn. Dwukrotnie pisano o Danucie Hübner i Róży Thun – aktywnych europosłankach, które w Parlamencie Europejskim zrobiły kariery polityczne. Przybliżając działalność polityków i polityczek związanych z polską sceną polityczną, najczęściej wykorzystywano wywiad prasowy, który dopełniał bogaty materiał fotograficzny. Inaczej prezentowano postaci z zagranicy – Stanów Zjednoczonych (3) i Wielkiej Brytanii (1). Choć przy zaledwie czterech postaciach trudno tu doszukiwać się stałych prawidłowości. Dwukrotnie wykorzystano artykuł problemowy, po razie wywiad i artykuł przeglądowy. „Zwierciadło” w porównaniu z innymi magazynami luksusowymi miało najskromniejszą reprezentację ze względu na narodowość prezentowanych postaci.

Pisząc o politykach związanych z polską sceną polityczną, nie odwoływano się do partii politycznych, do których należały lub były z nimi związane prezentowane postaci. Wyjątek stanowiły dwie wypowiedzi. Pierwsza, Janusza Palikota wspominającego o politykach z PSL, których ceni za poczucie humoru. Druga, Wiktora Osiałyńskiego, założyciela Partii Kobiet. Prezentując Michelle Obamę, pierwszą damę, autor artykułu kilkakrotnie odwoływał się do sceny politycznej Stanów Zjednoczonych, do jej lewicowego oraz konserwatywnego oblicza. I właściwie tylko z tego tekstu można wnioskować o programach politycznych Partii Demokratycznej i Partii Republikańskiej. W żadnym z pozostałych artykułów nie znalazły się informacje dotyczące programów politycznych, podejścia ideowego, podziału polskiej sceny politycznej na prawicę, centrum i lewicę.

Redakcja „Zwierciadła” prezentowała wybrane, znane postaci przez pryzmat pełnionej roli społecznej – bycia politykiem, traktując je jak zawód. W związku z tym bohaterowie artykułów/wywiadów odnosili się do codziennych obowiązków oraz podejmowanych działań, akcentując brak czasu i wielość zadań do wykonania. Dru-

gim zakresem tematycznym wspominanym przez polityków było ich zaangażowanie w działalność społeczno-polityczną w okresie transformacji ustrojowej. Trzecim – prace na rzecz wstąpienia Polski do Unii Europejskiej i funkcje pełnione w Parlamencie Europejskim. Na łamach miesięcznika nie opublikowano żadnego artykułu traktującego o życiu zawodowo-prywatnym polityków młodszej generacji. Bazowano na powszechnie znanych, od lat funkcjonujących na scenie politycznej postaciach.

Autorka zdaje sobie sprawę, że badania powinny zostać uzupełnione o wywiady z redaktorami naczelnymi w celu uzyskania informacji o przyjętej strategii doboru polityków. Warto byłoby także porównać frekwencyjność publikowanych materiałów z poszczególnymi kadencjami sejmów.

Bibliografia

Źródła

- „Był sobie mężczyzna. Historie rodzinne. Rozmawia Zofia Fabjanowska-Micyk”, *Zwierciadło*, nr 7, 2010, 74–78.
- „Był sobie mężczyzna. Lekcja feminizmu. Rozmawia Maja Ruzspel”, *Zwierciadło*, nr 9, 2008, 52–55.
- Fabjanowska-Micyk, Zofia. „Frasyniuk, cośmy najlepszego zrobili?”, *Zwierciadło*, nr 11, 2011, 66–72.
- Gutek, Alina. „Jak prowadzić dialog i być sobą”, *Zwierciadło*, nr 7, 2007, 40–43.
- Gutek, Alina. „Nic nie robić na siłę”, *Zwierciadło*, nr 1, 2009, 110–114.
- „Interpretacje. Rozmawia Remigiusz Grzela”, *Zwierciadło*, nr 5, 2017, 76–80.
- „Jak wyjść z tej miny i dobrać sobie nową. Rozmawia Tomasz Jastrun”, *Zwierciadło*, nr 7, 2010, 34–38.
- Jędrzejewska, Monika. „Europa jest tutaj”, *Zwierciadło*, nr 6, 2003, 12–17.
- Koral, Jolanta. „Była sobie Kobieta. Prymuska”, *Zwierciadło*, nr 6, 2009, 80–84.
- „Lubię być Polakiem. Człowiek jest dla siebie zagadką. Rozmawia Monika Richardson”, *Zwierciadło*, nr 12, 2008, 46–51.
- „Maż też człowiek. Rozmawia Katarzyna Montgomery”, *Zwierciadło*, nr 1, 2014, 50–57.

- Milewski, Piotr. „Na pierwszym planie”, *Zwierciadło*, nr 11, 2018, 26–34.
- O’Brien, Zuzanna. „Zawód księżna”, *Zwierciadło*, nr 5, 2017, 24–31.
- „Pytania do dwojga z Marią Szyszkowską i Janem Stępnem rozmawia Renata Arendt-Dziurdzikowska”, *Zwierciadło*, nr 3, 2000, 8–15.
- Rybak, Magdalena. „Róża Thun. Ostatni pokój”, *Zwierciadło*, nr 7, 2007, 24.
- „Spełniłem się do połowy. Rozmawia Remigiusz Grzela”, *Zwierciadło*, nr 1, 2003, 50–55.
- „Sprawa kobieca. Naszym córkom jest łatwiej. Rozmawia Zuzanna O’Brien”, *Zwierciadło*, nr 8, 2008, 64–65.
- „Sto pytań do dwojga rozmawia Wiesława Lipińska”, *Zwierciadło*, nr 8, 1996, 13–16.
- Szokal, Anna. „Najlepsze”, *Zwierciadło*, nr 3, 2003, 10–11.

Opracowania

- Bajka, Zbigniew. *Czytelnictwo Prasy w Polsce Ludowej*, (Warszawa: Wydawnictwo RSW „Prasa-Książka-Ruch”, 1976).
- Błońska, Ewa. „«Zwierciadło» jako przykład ekskluzywnej prasy kobiecej. Analiza zawartości za lata 2017–2019”, *Infotezy*, nr 1, 2022, 49–72.
- Borodicz, Ewa Joanna. „Praca zawodowa kobiet na łamach «Zwierciadła» (1982–1990)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2016), 308–317.
- Dajnowicz, Małgorzata. „Kobiety-polityka-wybory w świetle «Zwierciadła: pisma Ligi Kobiet Polskich» (1982–1990)”, w: Grzegorz Radomski, Michał Strzelecki, Katarzyna Sopolińska (red.), *Rzeczpospolita w koncepcjach polskich partii i środowisk politycznych XX i XXI wieku*, (Toruń: Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, 2018), 107–125.
- Dajnowicz, Małgorzata. „Posłanki Ligi Kobiet Polskich i wybory parlamentarne w 1989 roku (reprezentacja w świetle «Zwierciadła»)”, w: Małgorzata Dajnowicz, Adam Miodowski (red.), *Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku. Polityka w prasie kobiecej*, (Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2019), 205–218.
- Dajnowicz Małgorzata, „Zwierciadło – platforma polityczna Ligi Kobiet w okresie PRL (1957–1961; 1982–1989)”, *Rocznik Historii Prasy Polskiej*, nr 3, 2017, 67–90.

- Dąbrowska-Cendrowska, Olga. „Wysokonakładowe magazyny lifestyle w Polsce w pierwszej dekadzie XXI w. – kryzys, stagnacja czy rozwój”, *Rocznik Bibliologiczno-Prasoznawczy*, nr 16, 2013, 119–136.
- Dąbrowska-Cendrowska, Olga. *Zmieniająca się rzeczywistość polskiej prasy kobiecej (1989–2019)*, (Kielce: Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, 2020).
- Filas, Ryszard. „Polskie czasopisma w XXI wieku – rozwój czy kryzys”, *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 1–2, 2007, 7–41.
- Konecki, Józef. „«Zwierciadlanych» uwag kilka. (Z okazji 15-lecia pisma)”, *Biuletyn Zarządu Głównego RSW „Prasa”*, nr 153, 1972, 65–65.
- Lisowska-Magdziarz, Małgorzata. *Media powszechne. Środki komunikowania masowego i szerokie paradygmaty medialne w życiu codziennym Polaków u progu XXI wieku*, (Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2008).
- Maliszewska, Anna. „Wzory wychowawcze w prasie kobiecej. (Szkoła i rodzina jako instytucje wychowawcze)”, *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 4, 1975, 47–56.
- Mielczarek, Tomasz. *Monopol, pluralizm, koncentracja. Środki komunikowania masowego w Polsce w latach 1989–2006*, (Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2007).
- „Miesięcznik Zwierciadło nowym liderem w sprzedaży luksusowych magazynów dla kobiet”, <https://zwierciadlo.pl/zwierciadlo-polec-a/524460,1,miesiecznik-zwierciadlo-nowym-liderem-w-sprzedazy-luksusowych-magazynow-dla-kobiet.read> [dostęp: 12.10.2022].
- Miroszowa, Helena. „«Zwierciadło» w moich oczach”, *Prasa Polska*, nr 7, 1967, 19–23.
- Paluch, Maria. „Bohater literatury gazetowej”, *Nasze Problemy*, nr 9, 1975, 36–38.
- Paluch, Maria. „Literatura piękna w masowych magazynach – tematyka, wartości”, *Wrocławski Rocznik Prasoznawczy*, nr 1, 1975/1976, 117–125.
- Paluch, Maria. „Recenzje książek społeczno-politycznych (na łamach „Zwierciadła”)”, *Nasze Problemy*, nr 2, 1975, 36–39.
- Przybysz-Stawska, Monika. *Książka na łamach wybranych czasopism w Polsce u progu XXI wieku*, (Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2013).

- Skowroński, Andrzej. *Elementy funkcjonalnej i społecznej funkcji prasy kobiecej*, (Kraków: Ośrodek Badań Prasoznawczych, 1983).
- Sokół, Zofia. „Polska prasa dla kobiet w okresie przemian własnościowych (1988–1995)”, w: Katarzyna Pokorna-Ignatowicz, Joanna Bierówka, Stanisław Jędrzejewski (red.), *Media a Polacy: polskie media wobec ważnych wydarzeń politycznych i problemów społecznych*, (Kraków: Krakowska Akademia im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, 2012), 37–62.
- Sokół, Zofia. *Prasa kobieca w Polsce w latach 1945–1995*, (Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, 1998).
- Szwed-Walczak Anna, „Prasa jako narzędzie społecznej i politycznej aktywizacji kobiet w latach 1989–1992”, *Czasopismo Naukowe Instytutu Studiów Kobięcych*, nr 2, 2020, 110–148.
- Tyrański, Władysław. „Poradnictwo magazynów młodzieżowych, kobiecych oraz rodzinnych”, *Zeszyty Prasoznawcze*, nr 3–4, 1981, 77–82.
- Tyrański, Władysław. „Styl życia propagowany w poradach prasy kobiecej”, *Nasze Problemy*, nr 10, 1980, 13–14.